

Konsten att berätta med ord, bild och ljud

I detta arbetsområde ska du utveckla din förmåga att:

- **läsa och analysera texter för olika syften**

Du använder en modell för att studera och förstå hur en film kan vara uppbyggd.

- **formulera dig och kommunicera i tal**

Du gör en muntlig presentation om en film tillsammans med några klasskamrater.

Du spelar in en kortfilm tillsammans med några klasskamrater

Hur berättar man med bilder? Hur gör Ridley Scott i *Gladiator* och Robin Hood eller Steven Spielberg i *E.T.* och *Schindler's List*?

Finns det några tysta överenskommelser mellan filmregissören och publiken, någon speciell metod som alla använder sig av?

Ja, faktiskt. Och den ska vi avslöja för dig nu! En stor del av dagens film, teater och litteratur bygger nämligen på samma berättarmodell.

Dramaturgi är läran om hur man bygger upp en berättelse. Det är den vi ska undersöka i det här arbetsområdet. Genom att lära dig dramaturgi blir du inte bara bättre på att förstå film och göra film, du blir själv en duktigare berättare.

Drama på film

Precis som med böcker brukar man dela in filmer i olika *genrer*, alltså typer av berättelser. En vanlig filmgenre är *dramat*. Ordet drama kommer från grekiskan och betyder "handling". Ett drama bygger på en *konflikt*, det vill säga en situation där personer inte kan komma överens. Det kan vara en konflikt mellan två personer, mellan två grupper av personer eller mellan en person och ett företag, en myndighet eller något annat stort och mäktigt.

Det är konflikten som är dramats motor och som driver handlingen framåt. I dramat får vi följa huvudpersonens kamp för att besegra motståndaren eller lösa konflikten på något annat sätt.

Någon berättare finns inte, utan kameran är som en osynlig betraktare. Det som syns på bild upplevs som verkligt, som om det ägde rum nu. Kameran är neutral, *objektiv*, och visar bara det som sker.

Schindler's List

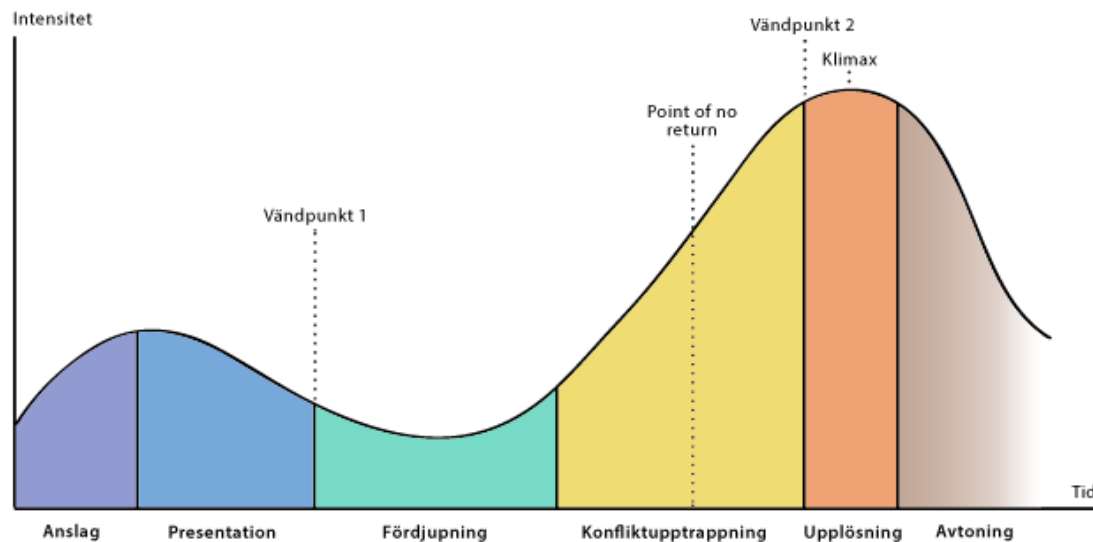
Filmen Schindler's list (1993), regisserad av Steven Spielberg, är ett typiskt exempel på ett klassiskt drama. Filmen utspelas i Polen under andra världskriget. Tyskland har ockuperat landet och alla judar har placerats i getton eller koncentrationsläger.

Filmen handlar om affärsmannen Oscar Schindler. Han samarbetar med nazisterna och startar en fabrik där han använder sig av judar som gratis arbetskraft. Schindler utnyttjar sin position som nazisternas vän för att förhindra att hans arbetare dödas av nazisterna.

Vi ska titta närmare på hur Schindler's List är uppbyggd.

Den dramatiska kurvan

När man talar om hur ett drama är uppbyggt brukar man använda ordet *dramaturgi*. Ordet har sina rötter i den grekiska teatern på 500-talet f.Kr. Ett klassiskt drama består av tre akter och följer en utveckling som man brukar kalla "den dramatiska kurvan". Även andra genrer kan följa den dramatiska kurvan.

Akt 1

Den första akten delas in i anslag och presentation.

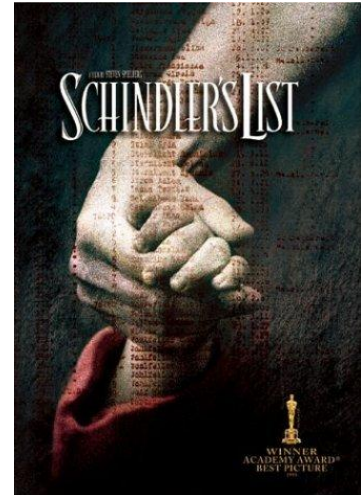
Anslag

Anslaget är filmens inledning, oftast bara några minuter långt. Anslaget ska:

- presentera konflikten
- göra klart för tittaren vilken sorts film det är
- skapa ett intresse för fortsättningen

Anslaget i Schindler's List

Två stearinljus tänds i närbild. Klipp. En rabbin, judisk präst, sjunger för en judisk familj som är samlad runt bordet där ljusen står. Klipp. Familjen är borta, endast ljusen står kvar. Klipp. De brinner ut och en smal strimma rök bildas. Närbild. Rökstrimman förvandlas till röken från ett lok som står vid en station. En text dyker upp: *"I september 1939 besegrade de tyska styrkorna Polens armé på två veckor. Judarna beordrades att registrera alla familjemedlemmar och flytta till städerna. Tiotusentals anlände dagligen till Krakow från landsbygden."* Samtidigt ser vi en man ställa upp ett bord på perrongen. Stämplor, penna, bläck ordnas noga i närbild. Judar strömmar in på perrongen för att registrera sig. Judiska namn rabblas och listor skrivs. Namnrabblandet övergår i musik och anslaget är slut.

Anslaget är endast tre minuter långt, av filmens tre timmar, men lyckas ändå klargöra med sitt allvar att detta är ett drama och att konflikten grundar sig på Nazitysklands förföljelse av judar. Ljuset som brinner ner kan ses som en symbol för att judarnas liv i frihet tar slut. Livslågan slocknar och den smala rökstrimman ger otäcka associationer till gaskamrarna i utrotningslägren.

Presentation

Presentationen har som syfte att presentera huvudpersonerna och miljön där dramat utspelas. Presentationen upptar större delen av första akten.

I ett drama är det vanligt att det finns två viktiga karaktärer, antagonisten och huvudpersonen.

Presentationen i Schindler's List

Direkt efter anslaget kan vi följa en man som sätter på sig dyrbara kläder. Han stoppar sedelbuntar i fickan och sätter ett hakkors på kavajslaget. I nästa scen ser vi hur mannen, som är Oskar Schindler, gör entré på en nattklubb. Han strör pengar omkring sig och skaffar sig kontakter med höga nazistiska officerare.

Antagonisten

Antagonisten är motståndaren i konflikten. Antagonisten har ofta stor makt och ägnar sig åt att utnyttja, förtrycka, jaga eller i värsta fall döda sina fiender. Antagonisten står ofta för det onda och kan vara en människa, en organisation eller till och med en förtryckande stat.

Steven Spielberg visar nazisterna på nattklubben redan här i presentationen för att vi ska förstå att de är filmens antagonister. Den viktigaste antagonisten i Schindler's List, lägerkommendanten Amon Goeth, presenteras inte förrän lite senare i filmen.

Huvudpersonen

Huvudpersonen står för det goda och är den som åskådaren identifierar sig med.

Huvudpersonen har på något sätt hamnat i klorna på antagonisten och kämpar för att bli fri, uppnå rättvisa eller få hämnd. Ofta befinner sig huvudpersonen till en början i ett nästan hopplöst underläge, och publiken känner snabbt sympati för honom eller henne. Det är vanligt att huvudpersonen genomgår en personlig utveckling under filmens gång, alltså förändras på något sätt av det som sker.

I Schindler's List är det förstås Oskar Schindler som är huvudpersonen. Men det är inte han som är svag och underlägsen antagonisten utan judarna. Det är dem han kommer att hjälpa.

Oskar Schindler genomgår en stor personlig utveckling under filmen. I filmens inledning är Schindler en affärsman som ser sin chans att använda judarna som gratis arbetskraft. Men ju mer han lär känna dem desto större sympati känner han och till slut gör han allt han kan för att rädda deras liv.

Vändpunkt 1

I det dramatiska berättandet övergår akt 1 till akt 2 genom en betydelsefull händelse, vändpunkt 1. Ofta ställs huvudpersonen inför ett val och tvingas agera. Situationen förändras nu på ett avgörande sätt och konflikten blir allvarligare.

Vändpunkt 1 i Schindler's List

Oskar Schindlers judiska arbetare bor i gettot i Krakow. Nu anländer SS-officeren Amon Goeth med uppgift att tömma gettot och placera alla judar i koncentrationsläger. Oskar Schindler ser angreppet på gettot och hur Amon Goeth och de andra nazisterna mördar de judar som försöker fly eller gömma sig. Nu står Schindler inför ett val. Ska han lämna sina arbetare åt sitt öde, eller ska han försöka rädda dem? Han väljer att försöka rädda sina arbetare och det innebär att han måste lura Amon Goeth. Han övertygar Goeth om att just de här judarna är skickliga arbetare som behövs i hans fabrik.

Akt 2

Den andra akten, som är den längsta delen av en film, handlar om hur relationerna fördjupas och konflikten trappas upp. Ofta upptar andra akten minst halva spelfilmens längd.

Fördjupning

Nu får vi veta mer om huvudpersonerna och vilken relation de har till varandra. Det är ganska vanligt med en kärleksrelation som stöter på problem.

De två viktigaste relationerna i Schindler's List är den mellan Schindler och hans judiske fabrikschef, Itzhak Stern och den mellan Schindler och Amon Goeth. Den första relationen är en vänskapsrelation som utvecklas och blir allt starkare. Goeth däremot är Schindlers motståndare och Schindler försöker hitta sätt att hantera honom.

Konflikten trappas upp

I akt 2 trappas konflikten upp fram till The point of no return, då det inte längre finns någon återvändo. Nu måste konflikten lösas på något sätt och det är att vinna eller förlora som gäller.

Point of no return i Schindler's List

Vid två tillfällen strax efter varandra utmanar Schindler nazisterna. Han kysser en av de judiska arbetarna, när hon uppvaktar honom på födelsedagen. Han ser också till att tågagnar med judiska fångar som står i solhettan kyls ner med kallt vatten. Vid båda tillfällena är de tyska officerarna närvarande. Han har öppet visat att han valt sida.

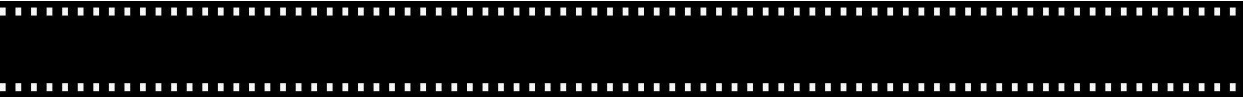
Vändpunkt 2

Vändpunkt 2 innebär att man kan ana slutet. Det är nu som den slutliga drabbningen med antagonisten planeras.

Vändpunkt 2 i Schindler's List

Koncentrationslägret utanför Krakow ska upplösas och alla fångarna ska skickas till Auschwitz för att avrättas. Oskar Schinder har skaffat sig en förmögenhet och bestämmer sig för att använda pengarna till att "köpa" sina arbetare. Han lurar i Amon Goeth att han behöver dem för att bya upp en ny fabrik i sin hemstad. Två fullastade tåg med över 1 000 judar lämnar lägret, det första med män och pojkar, det andra med kvinnor och flickor. Man kan säga att här sker den slutliga uppgörelsen med Amon Goeth.

Akt 3

Den tredje och sista akten i ett drama brukar delas upp i konfliktupplösning och avtoning.

Konfliktupplösning

I akt 3 sker den slutliga uppgörelsen, konfliktupplösningen, mellan antagonisten och huvudpersonen. Att undvika slutstriden är inte längre möjligt

Den slutliga uppgörelsen i Schindler's List

Uppgårelsen med Amon Goeth är redan avklarad men en slutstrid med nazisterna återstår. Tåget med kvinnor och barn dirigeras nämligen till Auschwitz. Schindler beger sig dit och lyckas än en gång genom mutor och sin vältalighet få tyskarna att släppa kvinnorna och barnen. Krigsslutet kommer och alla Schindlers arbetare klarar sig.

Avtoning

Avtoningens syfte är att ge publiken tid att smälta det som har hänt och möjlighet att njuta av segern eller sörja över huvudpersonens olyckliga öde.

Avtoningen i Schindler's List

Återigen tänds två ljus, men nu för att visa att livet har återkommit. I avtoningen berättas om Schindlers öde efter kriget och att han hyllas för sina goda gärningar.

Lektionsupplägg:

Läs igenom allt material - alltså LÄS IGENOM, inte skumma för att sen inte ha en aning om vad texten handlade om!

Rosa uppgift gör vi inte nu, den startar vi med efter jullovet.

Ni ska alltså göra de fem blå övningsuppgifterna och den gröna slutuppgiften. Vi kommer att jobba i grupper om ca 3-4 personer - JAG gör grupperna. De blå övningsuppgifterna spelar ni upp inför klassen, den gröna slutuppgiften blir en längre kortfilm som läggs in här i Classroom.

Manus till er film länkar ni längst ner i detta dokument, filmen ska vara klar att se den 20/12, alltså måste en länk till filmen läggas in längst ner i detta dokument senast måndag 19/12 kl 19.12 så blir det lätt att komma ihåg ;).

Berätta om en film

Arbeta i mindre grupper. Varje grupp ska välja en dramafilm att se tillsammans. Det finns strömmande filmer på t.ex [Mediecenter](#)

Se filmen två gånger. Första gången är ni troligen mest koncentrerade på handlingen. Andra gången ni ser filmen kan ni fundera mer på hur filmen följer den dramatiska kurvan. Som ni förstår av Schindler's List behöver inte filmen exakt följa den dramatiska modellen.

Visa hur filmen följer den dramatiska kurvan genom att spela upp följande scener för klassen:

- Anslaget
- Presentation av antagonisten
- Presentation av huvudpersonen
- Vändpunkt 1
- Vändpunkt 2
- Konfliktupplösning
- Avtoning

Spela upp hela anslaget och prata om hur ni tolkar det. Övriga scener behöver ni bara spela upp någon minut av alternativt ha stillbilder från.

Att göra film handlar inte bara om hur man bygger upp handlingen utan lika mycket om att beskriva känslor och skapa stämningar. Regissörer är proffs på filmteknik och vet precis hur de ska använda kamera, ljus och ljud för att förstärka berättelsen.

Nu är det din tur att lära dig filmteknik och göra din egen film. Målet med att behärska filmens språk är att du ska kunna berätta på ett så tydligt och effektivt sätt som möjligt. Det du lär dig här kan du sedan använda när du ska göra film i andra sammanhang, till exempel i redovisningar.

Bildstorlek

Beroende på vad du vill visa med bilden har motivet på bilden olika storlek.

Översiktsbilder visar den miljö som personerna befinner sig i. Det gör det lättare för publiken att förstå sammanhanget.

Helbilder visar personer i helfigur. Det gör att publiken lättare förstår hur personerna ser ut. Helbilder är bra när du vill visa viktiga personer, speciellt när de dyker upp första gången.

Halvbilder visar halva kroppen. Det passar när du vill visa människor som pratar, eller på annat sätt har närkontakt med varandra. Ett samtal upplevs som mest naturligt när det visas i halvbild.

Närbilder är bra när publiken behöver förstå hur en person mår eller reagerar. I närbilder syns bara huvudet eller huvudet ner till axlarna. Publiken kan se personen i ögonen - själens spegel. Närbilden används också när ett viktigt föremål ska synas tydligare.

Använd er av klipp istället för att zooma när ni går från en bildstorlek till en annan. Att zooma in något tar onödigt lång tid och upplevs som amatörfilm. Alla tittare är vana vid korta och snabba klipp från film och tv.

Olika bildstorlekar – gruppen

Dela in er i grupper. Filma gruppen med en rad klipp på cirka fem sekunder. Med klipp menas att ni filmar i fem sekunder, stänger av, filmar i fem sekunder och så vidare.

Klipp 1 - En översiktsbild på gruppen där man ser var gruppen befinner sig

Klipp 2 - En helbild där en av gruppmedlemmarna fyller upp filmrutan.

Klipp 3 - En halvbild på två personer som samtalar

Klipp 4 - En närbild på en persons ansikte.

Olika bildstorlekar – plånboken

Filma en person som kommer gående, upptäcker en plånbok på marken, stannar, ser sig om, böjer sig ner och tar plånboken, stoppar plånboken i fickan och går vidare. Använd er av många filmklipp och använd alla bildstorlekar från översiktsbild till närbild.

Så här kan ni börja:

Klipp 1 - Översiktsbild på en park, busshållplats eller gångväg

Klipp 2 - Helbild på en person som kommer gående

Klipp 3 - Närbild på en plånbok på marken

Kameravinkel

Du kan använda dig av olika kameravinklar för att tydligare visa vilken situation en person har hamnat i.

Normalperspektiv är när du håller kameran i ögonhöjd. Det är det vanligaste perspektivet.

Snett underifrån och snett ovanifrån. Om du filmar en person snett underifrån upplever publiken att personen har hög status och är betydelsefull eller hotfull. Om du placerar kameran mycket lågt kallas det **grodperspektiv** och personen upplevs som ännu hotfullare.

Filmar du snett ovanifrån upplever publiken att personen som filmas har låg status. Ett tydligt exempel på den här tekniken finns på ett ställe i Schindler's List. Lägerkommendanten Amon Goeth har sitt hem på en kulle i koncentrationslägret. Hus som ligger högt ger status. När Goeth tittar ut över lägerfångarna placeras kameran högt uppe på balkongen. Det gör att det blir ännu tydligare hur låg status fångarna har och hur försvarslösa de är.

Fågelperspektiv. Om du placerar kameran mycket högt och filmar neråt kallas det fågelperspektiv. Fågelperspektivet använder du för att ge överblick, eller helt enkelt då en person befinner sig högt upp och vi ska få en uppfattning om hur det ser ut ur personens synvinkel.

Vem ser genom kameran?

Vem är det som ser det som utspelas i filmen? Vems ögon är kameran? Det finns två sätt att använda kameran för att visa vem som "ser" genom den.

Objektiv kamera. Det vanligaste är att kameran är publikens ögon och att publiken är med i filmen som en osynlig betraktare som ser allt som händer. Denna metod kallas objektiv kamera. I filmen Schindler's List används endast objektiv kamera.

Subjektiv kamera kallas det om kameran visar vad någon som är med i filmen ser. Kameran lånar personens ögon och visar hur det ser ut ur just den personens perspektiv. Då blir det lättare för publiken att leva sig in i hur personen i filmen upplever situationen.

Olika bildvinklar - Hotet

Skapa en hotfull stämning genom att använda olika bildvinklar.

Klipp 1 - Filma en person som hotar med att slå till någon som sitter eller ligger. Personen höjer näven och säger något hotfullt. Filma med halvbild snett underifrån. Därefter stoppar ni kameran.

Klipp 2 - Sedan filmar ni personen som blir hotad i halvbild snett ovanifrån. Den personen höjer armen som skydd och säger något till sitt försvar.

Subjektiv kamera - Hunden

Filma en kort scen där kameran är en hund. Hela scenen ska filmas med subjektiv kamera. Tänk på att kameran hela tiden måste röra sig efter golvet, röra sig som en hund och låta som en hund. Filmen ska visa vad hunden ser och det ska gå att förstå vad den gör.

Extra bra blir det om ni har en person med i handlingen. Då kan "kameran" sniffa på skorna, nafsas i byxorna, hoppa upp på personen, slicka och skälla. Eller varför inte låta hunden pinka på något olämpligt ställe!

Ljus och färger

På vilket sätt ljus och färger används i en film är noga genomtänkt och planerat. Mycket ljus skapar en positiv, glad stämning. Gult ljus skapar en varm stämning. Rödaktigt ljus och röd rekvisita symboliserar romantik och kärlek. Blått ljus är kallt och otrevligt. Mörker och skuggor förstärker känslan av något dystert, hotande eller otäckt.

I Schindler's List används färger på ett speciellt sätt. I anslaget är det färgfilm då ljusen som brinner ner visas, men då rökstrimman övergår till rök från locket så övergår också filmen till att bli svartvit. Det svartvita förstärker känslan av att detta skedde för länge sedan, före färgfilmens tid. Då nazisterna jagar och avrättar judar i gettot får vi plötsligt, i allt det svartvita, följa en liten flicka med röd kapp. Genast dras din blick till den röda fläcken och följer den. I filmens slutskede när de judiska arbetarna räddats och kriget är slut blir det färgfilm igen.

Ljud

I dagens filmer är ljudet viktigt för att förstärka stämningen. Musik och sånger specialkomponeras för filmerna, och ges ofta ut som ett album efteråt. Även effektljudet har

utvecklats och fått större betydelse. I actionfilmer blir tittaren fullkomligt överöst av olika ljudeffekter.

Schindler's List använder sig inte av ljudeffekter. Säkert för att man vill skapa en äkta stämning, en känsla av att detta hänt på riktigt. Musik däremot används på ett obehagligt sätt. Vid flera tillfällen i filmen spelas klassisk musik. Den klassiska musiken står för död, medan sång står för liv. När två fångar gifter sig i lägret sjungs judiska sånger, liksom i slutet då stearinljusen åter tänds.

Parkbänken

Spela in följande scen. En person sitter på en parkbänk. Personen sitter helt stilla och läser en tidning, en bok, tittar i mobilen eller något liknande. Personen hör efter ett tag ett ljud och tittar sig omkring.

Er uppgift är att förvandla den här vardagsscenen till en skräckscen med hjälp av ljus, ljud och musik.

Slutuppgift

Spela in en kortfilm

Nu är det dags att använda det ni lärt er för att spela in en kortfilm. Tänk på att använda er av olika bildstorlekar, bildvinklar och många filmklipp. Försök också utnyttja ljus, färger och ljud så mycket ni kan. Er kortfilm bör vara mellan 7 och 17 min lång.

Manus

Innan ni börjar filma måste ni ha ett manus. Filmen blir mycket bättre om ni tar er lite tid, diskuterar olika förslag och gör ett bildmanus innan ni sätter igång med filminspelningen.

Ett drama bygger på en konflikt mellan en eller flera personer. Utgå ifrån en person som hamnar i en knepig situation med sin kompis, sin katt, sina klasskamrater, föräldrar eller några andra. En konflikt kan vara en problematisk relation, en maktkamp eller att man inte är överens om någonting. MEN...en konflikt behöver inte betyda våld och ni får faktiskt under inga omständigheter använda våld i er kortfilm. Ni får heller inte använda er av oförsämlt eller kränkande språk och tilltal. Planera ert manus efter den dramatiska kurvan:

- Anslag - där konflikten blir tydlig
- Presentation - där vi möter huvudpersonen och antagonisten och förstår hur de är

- Konfliktupptrappning - där konflikten blir allvarligare
- Konfliktupplösning - där uppgörelsen kommer
- Avtoning - filmens slutscen. Nu är konflikten löst på ett eller annat sätt

Praktiska tips:

- Filma inte i motljus, mot ett fönster eller mot en vit vägg
- Använd stativ eller ta stöd med armbågarna mot något, för att hålla kameran stilla
- Låt filmkameran gå några sekunder före och efter scenen, så ni inte missar något
- Berätta med bilder! Ju mindre dialog ni använder, desto bättre kommer du och andra att tycka att din film är när den är färdig. Men de dialoger som förekommer ska höras! Gå nära med kameran.

Inspiration:

<http://www.voodooofilm.org/kortfilmer/>

https://www.youtube.com/results?search_query=pixar+short+films

Bedömning

	E	C	A
Innehåll	Eleven följer instruktionen och manuset är i huvudsak förberett	Eleven följer instruktionen och manuset är relativt väl förberett	Eleven följer instruktionen och manuset är väl förberett
Struktur	Filmmanuset har en struktur som passar ett manus och som följer den dramatiska kurvan på ett enkelt sätt.	Filmmanuset har en struktur som passar ett manus och som följer den dramatiska kurvan på ett utvecklat sätt.	Filmmanuset har en struktur som passar ett manus och som följer den dramatiska kurvan på ett välutvecklat sätt.
Samarbetsförmåga	Fungerar i huvudsak i gruppen	Fungerar väl i gruppen och bidrar till utveckling och resultat.	Fungerar mycket väl i gruppen och ansvarar för utveckling och resultat.
Specifikt för slutuppgiften	Genom att i sitt framförande få innehållet i manus att samspela med bild och ljud på ett i huvudsak	Genom att i sitt framförande få innehållet i manus att samspela med bild och ljud på ett ändamålsenligt sätt	Genom att i sitt framförande få innehållet i manus att samspela med bild och ljud på ett ändamålsenligt och

fungerande sätt
förstärker och
levandegör eleven
kortfilmens budskap.

förstärker och
levandegör eleven
kortfilmens budskap.

effektivt sätt förstärker
och levandegör eleven
kortfilmens budskap.

[Länk till ert manus här.](#)

[Länk till er kortfilm här:](#)